

- uslijed poznate potrebe da se ubrza rad na evidenciji arhivske građe izvan arhiva nameće se potreba da se što solidnije i dugoročnije postavi organizacija i razvoj dokumentaciono-informativnog centra pri Arhivu Hrvatske u koji postepeno pristižu kopije ostvarenih evidencija s područja cijele republike; ovakav razvoj spomenutog centra nemoguće je bez jedne nove stručne sile koja bi se specijalizirala uz arhivistički posao u užem smislu i za ovu dokumentarističku službu; postoji mogućnost da se raniji arhivist ovog Arhiva I. Filipović vrati iz Kopra u Zagreb, pa bi Arhiv Hrvatske mogao s njime opet zasnovati radni odnos, no za to su Arhivu potrebna dodatna financijska sredstva;
- da se poradi na tome da dođe do formiranja zajedničkog foto-laboratorija s arhivskim odjelom Instituta za hist. radničkog pokreta i s Hist. arhivom u Zagrebu kako bi se takvim združenim i efikasnijim, tehničkim i radnim kapacitetom, ubrzalo mikrofilmsko snimanje važnije arh. građe u svrhe zaštite;
- dalje i bolje razraditi primjenu principa nagrađivanja prema rezultatima rada;
- na temelju zaključaka Arhivskog savjeta Hrvatske operativnija pomoć nadležnih organa ovom Arhivu, na realizaciji »Modaliteta« za sufinanciranje arhivske službe od privrednih organizacija, jer poteškoće na koje Arhiv nailazi u toj realizaciji ne može sam da riješi;
- da se Arhivu Hrvatske uz redovnu dotaciju doznače i posebna namjenska sredstva za: rad na pripremi elaborata, referata i drugih materijala za sjednice Arhivskog savjeta Hrvatske; štampanje Zaključaka Hrv. sabora; štampanje Arhivskog vjesnika;
- za bolji i potpuniji uspjeh stručnog usavršavanja arhivskih kadrova u SRH bilo bi neophodno da se za važnije stručne predmete izrade skripta, te da se ona umnože, pa bi tako poslužila ne samo za potrebe tečajeva i seminara već i kao stalno nastavno pomagalo za stručno usavršavanje arhivista, a za ostvarenje takvih skripata bila bi Arhivu potrebna dodatna financijska sredstva.

B. Stulli

IZVJEŠTAJ O ISTRAŽIVANJU GRAĐE O SELJAČKOJ BUNI 1573. U AUSTRIJSKIM ARHIVIMA U 1968. GODINI

Savjet za naučni rad SR Hrvatske dodijelio je Arhivu Hrvatske 1968. g. prvi dio sredstava za istraživanje izvorne građe o seljačkoj buni 1573. godine. Ta su sredstva dodijeljena na temelju projekta kojim je predviđeno da se od 1968. do 1972. god. istražuje građa o buni u najvažnijim stranim i domaćim arhivima. Radom u arhivima Graza i Beča u jesen 1968. započeta je realizacija tog projekta.

Prethodno je na temelju arhivskih inventara, vodiča i drugih informacija izrađen plan rada. Tim smo planom predvidjeli pregledavanje svih arhivskih fondova u kojima bi se, prema djelatnosti njihovih tvoraca, mogla očekivati bilo kakva građa o seljačkoj buni. Ograničili smo se na razdoblje od 1564. do 1575, u kojem se odvijala i prehistorija bune. Naš se rad sastojao od pregledavanja arhivskih fondova i registriranja dokumenata koji se odnose na seljačku buni i općenito na Hrvatsku. Dio pronađenih dokumenata odmah je snimljen.

Naš jednomjesečni rad pokazao je da u austrijskim arhivima još uvijek ima nepoznate građe o seljačkoj buni 1573. i njenoj prehistoriji. U većini pregledanih fondova nalazi se dosta nepoznatih dokumenata koji se tiču i drugih

problema hrvatske povijesti (npr. Vojna krajina, političke prilike, agrarni odnosi, odnosi hrvatskog plemstva prema dvoru itd.). Mnogo takvih dokumenata može se, dakako, naći i izvan vremenskog okvira koji smo istraživali.

U ovom izvještaju prikazana je samo građa o seljačkoj buni i njenoj prethistoriji.

I

Arhivi u Grazu

1) DAS ARCHIV DER I. Ö. HOFKAMMER (SACHABTEILLUNG DER I. Ö. HOFKAMMER)

a) LANDESFÜRSTLICHE PFANDHERRSCHAFTEN: BEREITUNG UND REFORMIRUNG

U fondu se nalaze ovi spisi o seljačkoj buni 1573:

Gradani Krškog mole 29. IX 1574. nadvojvodu Karla da im izda nove »Kaufrechtbriefe«, jer su uskoci prilikom nedavne seljačke bune spalili sve njihove isprave.

(*Gurkfeldt, K 59, H-3, Fol. 38-41*)

Popis predmeta koje su iz Pleterja odveli pobunjeni seljaci.

(*Pleteriach, K 89, H-19, Fol. 16-17*)

Spisi o vlastelinstvu Stattenbergu u Štajerskoj 1573—1574. god; podaci o buni kmetova 1573. na Stattenbergu i njihovu zauzimanju vlastelinstva, o prijelazu vlastelinstva u ruke nadvojvode Karla. Molbe i intervencije cara i drugih da se Stattenberg vrati Tahyjevim sinovima.

(*Stattenberg, K 63, H-2, Fol. 32-54*)

Posredovanje Jurja Zrinjskog i hrvatsko-slavonskih staleža oko restitucije Tahyja i njegovih sinova na vlastelinstvo Stattenberg, 1573—1579.

(*Stattenberg, H-2, Fol. 55-62, Fol. 63-226*)

Sudska rasprava o predaji vlastelinstva Stattenberga Tahyjevim nasljednicima.

(*Stattenberg, H-3, Fol. 226-228*)

Spisi o potraživanjima vjerovnika prema Tahyjevoj ostavini.

(*Stattenberg, H-3, Fol. 229-235*)

Potraživanja prema Tahyjevoj ostavini vlastelinskih upravitelja iz Seitza, Jurkloštra i drugih (god. 1575).

(*Stattenberg, H-3, Fol. 236-294*)

Inventar pokretne imovine u zamku Stattenbergu god. 1575.

(*Stattenberg, H-3, Fol. 295-330*)

Spisi vlastelinstva Stattenberga iz perioda pred seljačku bunu: spisi o vinskoj desetini, Tahyjevim dugovima, različitim parnicama itd.

(*Stattenberg, H-3, Fol. 330-432*)

Izvještaji Hansa Helfenberga o gospodarskom stanju Stattenberga od 1574. do 1576. godine.

(*Stattenberg, H-4, Fol. 436-441*)

Izvještaj dvorskog knjigovode (Hofbuchalter) Komori o obračunu upravitelja Stattenberga za razdoblje od 13. V 1573. do 31. I 1576.

(*Stattenberg, H-4, Fol. 446-449*)

Računi upravitelja Tome Jakobera o primicima i izdacima vlastelinstva Stattenberga od 14. V 1573. do 31. I 1576.

(*Stattenberg, H-4, Fol. 452-479*)

Popisi, urbari, sumarni izvod računa i izvještaji o vlastelinstvu Stattenbergu iz 1578. godine.

(*Stattenberg, H-4, Fol. 481-526*)

Žalbe stattenberških podanika protiv Tahyja zbog otimanja imovine, dugova, nasilja i slično. (Spise iz ove skupine upotrijebio je **F. Popelka** u svom radu »Franz Tahy, Schlossherr auf Stattenberg« u knjizi »Südsteiermark«, Graz 1925, str. 102—115.)

(*Stattenberg, K 63, H-5, Fol. 527-574*)

b) MEILLERAKTEN

Na temelju uvida u arhivska pomagala i građu pronađeni su ovi spisi koji se odnose na Tahyja i njegove posjede:

Fragment kopije dopisa Wildensteina i Lenkovića od 25. X 1555. kojim se odbija Tahyjeva molba da mu se dodijeli vojna pomoć za tvrđavu Wiswar.

(*Kriegswessen, XIII a-10*)

Žalba stattenberškog podložnika Matije Pionitza protiv Tahyjeva ugnjetavanja; popratni dopis od 12. IX 1558.

(*Gonobitz, XX-0, list 331-333*)

2) LANDSCHAFTLICHES ARCHIV

a) BAUERNAUFSTANDE 1573.

U staleškom arhivu Štajerskog zemaljskog arhiva stvorena je još u prošlom stoljeću zasebna zbirka spisa o seljačkoj buni 1573. koja se naziva »Bauernaufstände 1573.« (Schuber 381, Helf 1336.). Ti se spisi interno nazivaju

još i »Krones-Bestand«. Zbirka se sastoji od 743 stranice. Spisi su nastali u vezi s aktivnošću štajerskih vlasti oko ugušivanja seljačke bune. Iz nje su objavljivali dokumente F. Krones i F. Rački. Mi u ovom Arhivskom vjesniku objelodanjujemo iz te zbirke 18 spisa, pa ih ovdje nećemo posebno nabrajati.

b) MILITARIA

Pregledane su kutije iz 1573. i 1574. Spisi su sređeni po godinama i grupirani prema sadržaju u svežnjeve s nazivima: Diversa, Proviant, Aufrüstung, Aufgeboth i sl.; nisu numerirani i nemaju signatura. Na seljačku bunu se izravno odnose ovi spisi:

Vid Halek javlja 7. XII 1573. štajerskim staležima da je preko podbana Alapića doznao kako podložnici gospođe Eberau (Erdödy) pokraj Save izazivaju neke neprilike.

Juraj Drašković javlja 27. VI 1573. iz Trakošćana Vidu Haleku o mogućnosti izbijanja nove seljačke bune i napadu Turaka na Topusko.

Štajerski staleži dostavljaju 18. II 1573. Hansu Helfenbergu dopis o stanju kod Radeča i traže da ih obavijesti o novim događajima u vezi sa seljačkom bunom.

Štajerski staleži podnose 2. VIII 1573. nadvojvodi Karlu opširan izvještaj o prilikama na hrvatskoj granici i o stanju poslije ugušivanja seljačke bune.

Štajerski staleži izvještavaju 18. II 1573. Vidu Haleka o žalbi celjskog upravitelja Helfenberga protiv graničarskog oficira Dornberga i njegovih pomagača koji su upali u Štajersku te opljačkali i popalili nekoliko sela.

Vid Halek javlja 16. II 1573. štajerskim staležima da je primio pismo bana Draškovića u kojem je prikazano ugušivanje seljačke bune.

Vid Halek javlja 2. V 1573. štajerskim staležima da je završeno saslušavanje uhapšenih seljaka u Zagrebu.

Štajerski staleži traže 10. XII 1573. od Vida Haleka da ih izvijesti o glasinama oko nove bune hrvatskih seljaka i mole da poduzme potrebne mjere za njezino sprečavanje.

Vid Halek javlja 7. VII 1574. nadvojvodi Karlu da su Ilija Gregorić i Mihajlo Gušetić prošlog ponedjeljka dopremljeni iz Beča i da će na blagdan sv. Jakova biti mučeni i pogubljeni pred seljacima koji tog dana dolaze na sajam.

II

Arhivi u Beču

1) DVORSKI RATNI ARHIV U BEČU

U Ratnom arhivu u Beču pregledani su spisi i protokoli osnovnih fondova iz perioda seljačke bune. Osim spisa i protokola Dvorskog ratnog vijeća, pregledani su također i ostaci arhiva Dvorskog ratnog vijeća u Grazu (Inner Oesterreichische Hofkriegsrath) iz najstarijeg perioda.

a) SPISI

U seriji spisa Dvorskog vijeća pronađen je samo jedan spis iz 1573. koji se odnosi na seljačku bunu (objavljen kod F. Račkoga prema originalu iz Nadbiskupskog arhiva). Među spisima Dvorskog ratnog vijeća u Grazu (starija grupa spisa, prije 1578) uopće nema podataka o seljačkoj buni.

b) PROTOKOLI DVORSKOG RATNOG VIJEĆA

Iz obimne djelatnosti Dvorskog ratnog vijeća sačuvao se za period 1570—1574. samo jedan svežanj spisa (fasc. 77). Većina je spisa iz tog razdoblja propala (u protokolima su naknadno popisani sačuvani spisi: ASSERVATA).

Sačuvani kratki regesti propalih spisa u protokolima iz 1573. i 1574. pokazuju da je seljačka buna u Hrvatskoj zauzimala važno mjesto u djelatnosti Dvorskog ratnog vijeća. To je vijeće 1573. uputilo velik broj dopisa u vezi s ugušivanjem bune i vođenjem postupka protiv uhapšenih seljačkih vođa. Za tu je godinu, nažalost, sačuvan samo protokol poslanih dopisa (expedit). U protokolu primljenih dopisa iz 1574. također se na više mjesta spominju poslovi oko minule seljačke bune.

Zbog svega toga, regesti iz protokola Dvorskog ratnog vijeća predstavljaju važan izvor za historiju seljačke bune 1573. Iako su ti regesti obično veoma kratki i ne kazuju mnogo, oni ipak daju uvid u djelatnost vojnih vlasti na suzbijanju bune i donose podatke o saslušavanju seljačkih vođa poslije njena ugušivanja.

Protokol iz 1573. ima naslov: KAY. HOFKRIEGS CANTZLEY REGISTRATUR PROTOCOLLUM 1573. (EXPEDIT ET ASSERVATA).

Taj protokol ima 38 listova. U njemu se nalaze prvo regesti spisa odaslanih različitim osobama, a zatim slijedi opširno abecedno kazalo osoba koje se u tim spisima spominju. Na početku svakog regesta je broj spisa koji su bili razvrstani po mjesecima i adresatima. Na seljačku bunu odnose se ovi regesti iz tog protokola:

6. II 1573, br. 27.

Dvorsko ratno vijeće naređuje grofu Jurju Zrinjskom da se sa svojim četama pridruži vojsci koja ugušuje seljačku bunu u Hrvatskoj.

(list 5)

6. II 1573, br. 28.

Dvorsko ratno vijeće naređuje udovici Erdödy (Eberau) da se sa svojim banderijem pridruži ugušivanju seljačke bune.

(list 6)

6. II 1573, br. 30.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Štajerskim staležima na njihov dopis o buni susjedgradskih podložnika.

(list 6)

6. II 1573, br. 33.

Dvorsko ratno vijeće naređuje Fasseru i Hansu Fabijanu da pristupe novačenju strijelaca.

(list 6)

6. II 1573, br. 36.

Dvorsko ratno vijeće naređuje svim vojnim zapovjednicima da pošalju popise odbjeglih i nestalih vojnika.

(list 6)

6. II 1573, br. 38.

Dvorsko ratno vijeće naređuje Fasseru i Fabijanu da ubrzaju novačenje strijelaca.

(list 6)

6. II 1573, br. 43.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Štajerskim staležima na njihov prijedlog da se Susjedgrad oduzme iz TaHYjevih ruku.

(list 6)

6. II 1573, br. 58.

Dvorsko ratno vijeće predlaže banu Jurju Draškoviću da se zarobljeni Kurt-aga zamijeni za kanonika Filipovića.

(list 7)

12. II 1573, br. 82.

Dvorsko ratno vijeće izdaje patent Mihajlu Stützu za uzdržavanje pješaka koji će biti upućeni u Radgonu.

(list 7)

21. II 1573, br. 119.

Dvorsko ratno vijeće potvrđuje odluku kranjskih staleža da se na mjesto kapetana Lasera, koji je poginuo u seljačkoj buni, postavi grof Višnjegorski.

(list 8)

8. II 1573, br. 31.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi Karlu na njegovo pismo glede pobune susjedgradskih seljaka.

(list 215)

8. II 1573, br. 32.

Dvorsko ratno vijeće izvještava nadvojvodu Karla o njegovu zahtjevu da se za umirivanje seljačke bune pošalje 500 strijelaca prema Radgoni.

(list 215)

8. II 1573, br. 53.

Dvorsko ratno vijeće piše nadvojvodi Karlu o pobuni susjedgradskih seljaka.

(list 215)

13. II 1573, br. 76.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi Karlu na dva njegova pisma o pobuni susjedgradskih seljaka, napose ga izvještava da se buna nešto ublažila.

(list 215)

21. II 1573, br. 115.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi na njegova tri pisma koja se sva tiču pobune slavonskih i susjedgradskih seljaka i sadržavaju prijedlog da se TaHYju oduzme Susjedgrad, kao i napomene o opasnosti da se seljačka buna pojavi u Kranjskoj.

(list 215)

1573, početak veljače, br. 29.

Dvorsko ratno vijeće naređuje Vidu Haleku i zemaljskom kapetanu Kranjske što da učine povodom izbijanja susjedgradske bune.

(list 260)

21. II 1573, br. 116.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Vidu Haleku na njegova tri pisma koja se tiču poraza seljaka u hrvatsko-slavonskoj seljačkoj buni.

(list 260)

1573, travanj, br. 19.

Dvorsko ratno vijeće piše Jurju Draškoviću o poduzimanju mjera povodom vijesti o pripremanju nove seljačke bune.

(list 382)

1573. svibanj, br. 68.

Dvorsko ratno vijeće piše banu Jurju Draškoviću, povodom njegova odgovora, o uhapšenim kolovodama seljačke bune.

(list 382)

1573. studeni, br. 37.

Dvorsko ratno vijeće traži od bana Jurja Draškovića da dostavi izvještaj o tome da li su Turci u toku seljačke bune napravili neke štete kod Susjedgrada.

(list 382)

1573. studeni, br. 89.

Dvorsko ratno vijeće piše nadbiskupu Jurju Draškoviću o opasnosti izbijanja nove bune na posjedima obitelji Erdödy i o njegovoj molbi da dobije subana.

(list 383)

1573, br. 110

Dvorsko ratno vijeće piše nadbiskupu Draškoviću o potrebi da se poduzmu mjere protiv izbijanja nove seljačke bune.

(list 383)

7. IV 1573, br. 25

Dvorsko ratno vijeće piše gradskom sucu u Beču (Statrichter zu Wien) o preslušavanju dvojice kolovođa bune.

(list 16)

7. IV 1573, br. 26.

Dvorsko ratno vijeće piše donjoaustrijskoj vladi da pošalje jednog činovnika koji će prisustvovati preslušavanju kolovođa slavonske seljačke bune.

(list 16)

7. IV 1573, br. 27.

Dvorsko ratno vijeće piše Mihajlu Stitzlu radi ispitivanja Ilije Gregorića.

(list 16)

18. IV 1573, br. 93.

Dvorsko ratno vijeće piše gradskom sucu u Beču radi preslušavanja dvojice uhvaćenih Hrvata i propisne predaje njihova iskaza.

(list 18)

2. V 1573, br. 1.

Dvorsko ratno vijeće nalaže gradskom sucu u Beču Ivanu Huetstockeru da propisno nastavi ispitivati Gregorića i Gušetića; bila su priložena i nova pitanja za saslušavanje.

(list 21)

13. VI 1573, br. 81.

Dvorsko ratno vijeće piše gradskom sucu u Beču o čemu mora ponovo ispitati Iliju Gregorića.

(list 43)

21. XI 1573, br. 63.

Dvorsko ratno vijeće piše zemaljskom glavaru Kranjske Auerspergu o mjerama za smirivanje nemira među hrvatskim seljacima koji pripadaju gospodi Erdödy.

(list 194)

10. III 1573, br. 50.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi Karlu na dopise o smirivanju seljačke bune i tužbama protiv Ratkaja, Keglevića i koprivničkog kapetana.

(list 215)

1. IV 1573, br. 57.

Dvorsko ratno vijeće piše nadvojvodi Karlu o nastavku ispitivanja uhvaćenih kolovođa seljačke bune.

(list 215)

10. V 1573, br. 45.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi Karlu na njegov dopis i ujedno šalje iskaze kolovođa seljačke bune.

(list 216)

17. V 1573, br. 67.

Dvorsko ratno vijeće predlaže nadvojvodi Karlu što treba dalje poduzeti glede pobunjenih seljaka.

(list 217)

30. VI 1573, br. 151.

Dvorsko ratno vijeće piše nadvojvodi Karlu o tužbama protiv Ratkaja i Dornberga zbog pljačkanja seljaka za vrijeme seljačke bune.

(list 217)

1. VIII 1573, br. 50.

Dvorsko ratno vijeće odgovara nadvojvodi Karlu na dopis povodom slanja iskaza uhvaćenih seljaka u Grazu (»Antwort an die Fr. Dr. Erzherzog Karl auf die Übersichten ausszag der gefangenen Pidischen Pauern zu Graz«).

(list 217)

11. III 1573, br. 54.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Vidu Haleku na njegove isprike zbog seljačke bune.

(list 260)

2. IV 1573, br. 16.

Dvorsko ratno vijeće piše zemaljskom kapetanu u Kranjskoj, Vidu Haleku i J. J. Thurnu o mjerama za predusretanje i smirivanje nove bune susjedgradskih podložnika.

(list 260)

28. IV 1573, br. 136.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Vidu Haleku na njegovo pismo u kojem je javio da ne zna ništa o skupu seljaka kod sv. Katarine i o šteti koju su Turci učinili kod Koprivnice.

(list 260)

17. V 1573, br. 71.

Dvorsko ratno vijeće odgovara Vidu Haleku na njegovo pismo kojim je javio da je poslao iskaze pobunjenih i uhvaćenih hrvatskih seljaka. (»Antwort an Veiten von Halegg auf das er der windischen Aufrierischen und gefangenen Paur aussag hieher geschicht«).

(list 261)

7. V 1573, br. 55.

Dvorsko ratno vijeće naređuje Vidu Haleku da izvijesti o tome da li su Turci učinili neke štete kod Susjedgrada.

(list 263)

1. X 1573, br. 8.

Dvorsko ratno vijeće javlja Vidu Haleku o nagodbi između Helfenberga i Ratkaja zbog šteta koje je Ratkaj u buni počinio Helfenbergovim seljacima.

(list 263)

19. XII 1573, br. 90.

Dvorsko ratno vijeće naređuje Vidu Haleku da poduzme mjere kako bi se predusrela nova buna među podložnicima gospode Erdödy.

(list 124)

23. XI 1573, br. 102.

Dvorsko ratno vijeće opominje Vidu Haleka da poduzme sve mjere za suzbijanje nove bune u Hrvatskoj.

(list 263)

1573. travanj, br. 34.

Dvorsko ratno vijeće piše Ugarskoj kancelariji o Franji Tahyju.

(list 305)

17. V 1573, br. 82.

Memorijal Ugarskoj kancelariji o povjerenstvu radi provođenja više istraga o seljačkoj buni i njenim »consortes« (»in hungarisch Kantzlei«).

(list 306)

1573. svibanj, br. 7.

Memorijal ugarskim vijećnicima od kojih se traži mišljenje što dalje treba poduzeti s kolovodama bune u Hrvatskoj.

(list 306)

1573. studeni, br. 92.

Memorijal ugarskim vijećnicima o kažnjavanju kolovođa seljačke bune u Hrvatskoj.

(list 307)

1573. studeni, br. 305.

Memorijal o pismu udovici Petra Erdödyja da ne daje povoda svojim podložnicima da se bune.

(list 307)

1573. prosinac, br. 137.

Memorijal o tome što treba raspraviti sa članovima ugarskog vijeća (Ungarisch Rät) o uhvaćenim kolovodama seljačke bune u Hrvatskoj.

(list 308)

2. IV 1573, br. 29.

Dvorsko ratno vijeće piše banu Jurju Draškoviću o mjerama za smirivanje nove seljačke bune.

(list 382)

1573. travanj, br. 68.

Dvorsko ratno vijeće piše banu Jurju Draškoviću o iskazima uhvaćenih pobunjenika i o sisačkoj pljački.

(list 382)

1573, studeni, br. 819.

Dvorsko ratno vijeće odgovara banu Draškoviću u vezi s njegovim dopisom o upadu Turaka kod Cetinja i buni podložnika gospođe Erdödy, kao i o njegovoj molbi za imenovanje subana.

(list 383)

1573. studeni, br. 710.

Dvorsko ratno vijeće piše banu Jurju Draškoviću da se poduzmu sve mjere kako bi se spriječila nova seljačka buna u Hrvatskoj.

HOF KAY. KRIEGSKANZLEY EXPEDIT. PROTOCOLLUM DE ANNO 1574.

20. I 1574, br. 64.

Gašpar Alapić javlja Dvorskom ratnom vijeću da se ne treba zabrinjavati zbog nove bune među podložnicima njegove sestre; kopiju tog pisma poslao je nadvojvodi Karlu i đurskom biskupu.

(list 6)

9. I 1574, br. 9.

Nadvojvoda Karlo ponovo opominje Dvorsko ratno vijeće da prestane tiranija hrvatske gospođe protiv podložnika kako ne bi opet izbila seljačka buna.

(list 12)

4. IV 1574, br. 29.

Nadvojvoda Karlo javlja Dvorskom ratnom vijeću da neki hrvatski plemići žele otići iz zemlje.

(list 12)

1574. prosinac, br. 56.

Biskup Drašković javlja Dvorskom ratnom vijeću »den Gregorich richten lassen«.

(list 38)

1574. siječanj, br. 27.

Mišljenje članova ugarskog vijeća o prekidanju tiranije hrvatskih staleža nad podložnicima.

(list 162)

1574. travanj, br. 70.

Kralj Rudolf piše Dvorskom ratnom vijeću o presudi pobunjenih seljaka u Hrvatskoj.

2. KOMORSKI ARHIV U BEČU

U Arhivu Dvorske komore pregledana su tri fonda: »**Ungarische Gedenkbücher**«, »**Hoffinanz in Ungarn**« i »**Konskriptionen in Ungarn**«. Obuhvaćen je period 1565—1574. U fondu »Ungarische Gedenkbücher« i »Konskriptionen in Ungarn« nema građe o seljačkoj buni. Najvažnija građa o seljačkoj buni u tom arhivu nalazi se u fondu: »**HOFFINANZ IN UNGARN (UNGARISCHE HOFFINANZ)**«.

U tom se fondu čuvaju spisi o kraljevskim financijama i posjedima u Ugarskoj. Osobito su važni oni spisi o vlastelinstvima u Hrvatskoj koja su zbog izumiranja plemićkih i velikaških obitelji, ili iz nekih drugih razloga, bila devoluirana kraljevu fisku. Među takvim je vlastelinstvima bio i Susjedgrad čija je polovina 1566. prešla u kraljeve ruke. U tom je fondu pregledano 11 svež. spisa za godine 1566—1569. i 1571—1574.

U fondu »Ungarische Akten — Hoffinanz« nalaze se ovi spisi o prethistoriji seljačke bune:

1. Izvještaj Ugarske komore od 14. XI 1565. o krivom popisu susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva. U popisu su umanjeni prihodi kako bi se polovica vlastelinstva mogla dati u što povoljniji zakup Tahyju (?). Vijećnici procjenjuju da polovica vlastelinstva daje prihod od oko 10.000 for. godišnje.

(Fasc. 13, list 6—8, veljača 1566; spis je iz 1565. slučajno uložen u 1566.)

2. Spor između Franje Tahyja, Ambroza Gregorijanca i slavonske tridesetnice zbog prijelaza (broda) kod Jesenica na mokrićkom vlastelinstvu. Taj brod utječe na smanjivanje prihoda tridesetničke filijale u Brdovcu. U svežnju se nalaze spisi: izvještaji slavonskog tridesetničara Krste Vinklera od 24. II i 19. V 1566, pismo Franje Tahyja od 22. IV 1566. kojim traži ukidanje prijelaza kod Jesenica, predstavka Ambroza Gregorijanca od 9. V 1566. i samoborskog tridesetničara Ivana Varaždinca od 12. V 1566.

(Fasc. 13, list 12—21 iz srpnja 1566.)

3. Pregled Tahyjeve plaće za njegovu vojničku službu 1554—1559.

(Fasc. 15, list 558—559 iz srpnja 1567.)

4. Izvodi iz Tahyjeva pisma od 10. I 1567.

(Fasc. 15, list 188 iz siječnja 1567.)

5. Spisi o davanju kraljevskog dijela susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva u zakup Franji Tahyju godine 1569:

- Koncept isprave kojom kralj Maksimilijan predaje Tahyju u zakup polovicu susjedgradsko-stubičkih posjeda 14. VI 1569. (kasnije predatirano na 23. VI 1569). (Objavljeno prema prijepisu iz arhiva Ugarske komore: Arhivski vjesnik br. VII—VIII, str. 264—265.)
- Instrukcija kralja Maksimilijana Jurju Hozutothyju i Andriji Methniczu izaslanicima kod predaje polovice susjedgradsko-stubičkih posjeda u zakup Franji Tahyju, 21. VI 1569. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 262—263.)
- Punomoć (credentiae) kraljevskih komesara za Stjepana Grdaka od 21. VI 1569, list 55.
- »Expeditoria« za susjedgradskog fiskalnog provizora Stjepana Grdaka (razrješnica dužnosti) od 21. VI 1569. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 263—264.)

- Kralj Maksimilijan obavještava Ugarsku komoru o uvođenju Franje Tahyja u fiskalnu polovicu susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva.
- Tahyjeva obveznica (reversales) od 23. VI 1569. povodom preuzimanja u zakup fiskalne polovice susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva.
- Odredbe o načinu plaćanja zakupa za polovicu susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva od 23. VI 1569.
- Koncept sporazuma od 29. VI 1569. između cara i Tahyja o načinu plaćanja zakupa za susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 263—264.)

(Fasc. 19, list 39—67 iz lipnja 1569.)

6. Car Maksimilijan obavještava 26. VII 1571. Ugarsku komoru o svojoj odluci da se Uršula Meknyczer ponovo uvede u posjed polovice susjedgradsko-stubičkih posjeda, jer je uplatila 10.000 forinti.

(Fasc. 23, list 150 iz srpnja 1571.)

7. Spisi o restituciji komorske uprave na susjedgradsko-stubičke posjede krajem 1571.

- Izvještaj kraljevskih komesara od 7. IX 1571. o Tahyjevju otporu restituciji komorske uprave. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 284—285.)
- Tahyjeva molba caru iz srpnja 1571. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 283.)
- Pismo cara Maksimilijana Franji Tahyju (koncept) od 29. VI 1571. kojim se najavljuje prekid zakupa fiskalnog dijela Susjedgrada i Stubice.
- Car Maksimilijan potvrđuje 14. I 1571. da će obitelj Hennyngh platiti 10.000 for. i da će zbog toga biti vraćena u Susjedgrad.
- Pismo Ugarske komore od 20. IX 1571. o Tahyjevju zahtjevima oko restitucije komorske uprave u Susjedgrad.
- Pismo cara Maksimilijana Franji Tahyju od 21. IX 1571. o restituciji komorske uprave u Susjedgrad.
- Odredbe o načinu plaćanja zakupa za fiskalnu polovicu susjedgradsko-stubičkih posjeda (prijepis).
- Bilješka o restituciji komorske uprave u Susjedgrad.
- Izvještaj kraljevskih komesara Hozutothyja i Nagwathyja od 29. X 1571. o uvođenju komorske uprave na polovicu susjedgradsko-stubičkih posjeda.
- Pismo Ugarske komore caru Maksimilijanu od 7. XII 1571. o restituciji komorske uprave u Susjedgrad.
- Tahyjevo pismo kraljevskim komesarima iz kolovoza 1571. (Objavljeno: AV VII—VIII, str. 283—284.)
- Franjo Tahy potvrđuje 14. XI 1571. primitak 888 for. koje su mu isplatili kraljevski komesari u ime zaostale vojničke plaće.
- Pismo ugarske komore od 13. IX 1569. o davanju fiskalne polovice susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva u zakup Franji Tahyju.
- Izvještaj o stanju susjedgradsko-stubičkih posjeda 1540. godine.

(Fasc. 23, list 32—82, iz srpnja 1571.)

8. Molba Gabrijela Tahyja iz 1574. da se isplati zaostala plaća njegova pokojna oca:

- Mišljenje ugarske komore o molbi Gabrijela Tahyja, 27. IV 1574.
- Molba Gabrijela Tahyja da se iz komorske blagajne isplati 200 for. u ime zaostale plaće njegova oca Franje Tahyja.
- Pregled Tahyjeve vojničke plaće 1554—1573.

(Fasc. 26, listovi 248—252 iz travnja 1574.)

3. DRŽAVNI ARHIV U BEČU

U Državnom arhivu u Beču (Haus-Hof-und Staats Archiv) pregledano je više fondova, ali građa o seljačkoj buni nije se mogla naći.

III

Pregledom navedenih fondova ustanovljeno je stanje građe o seljačkoj buni u austrijskim arhivima. Dio te građe iz Arhiva u Grazu objavili su i upotrijebili u svojim radovima Krones, Rački, Kaspert i Popelka. No, i pored toga građa u tim arhivima nije ni izdaleka iscrpljena do kraja. U arhivima Graza može se još uvijek naći novih podataka o buni. U Grazu su, doduše, pri sređivanju građe po predmetnom principu u XIX st., izdvojeni gotovo iz svih fondova spisi o seljačkoj buni i danas se čuvaju kao izdvojene skupine pod nazivom »Krones-Bestand« i »Popelka-Bestand«. Izvan tih skupina mogu se ipak još uvijek pronaći pojedini spisi s podacima o buni, i osobito s podacima o prilikama na Tahyjevu vlastelinstvu Stattenbergu u Stajerskoj.

Objavljujući 1875. zbirku građe o seljačkoj buni 1573, Rački je napisao da »u bogatom inače c. tajnom državnom arhivu bečkom, gdje sam dao kroz svoje prijatelje i znance tražiti, nije ni jedna isprava o toj seljačkoj buni nađena« (Starine VII, str. 165). Taj se metod pribavljanja građe činio previše nepouzdan, pa se ipak moglo pretpostaviti da u bečkim arhivima još uvijek postoji nepoznata građa o seljačkoj buni.

Sve u svemu, pozitivan rezultat rada jeste čak i to što je sada utvrđeno da u glavnim fondovima austrijskih arhiva nema građe koja može unijeti bitne novosti u interpretaciju ključnih problema seljačke bune 1573. (npr. o programu pobunjenika, Gupčevu krunjenju itd.). To dakako ne isključuje mogućnost da se takva građa možda pronađe u nekom sporednom fondu koji nije bio obuhvaćen našim istraživanjem, a ne umanjuje ni važnost one građe koju smo uspjeli pronaći.

U ratnom arhivu (Kriegsarchiv) u Beču čuvalo se nekada više od 100 spisa o seljačkoj buni. Među njima su bila čak i saslušavanja uhapšenih ustanika u Zagrebu i Grazu. Glavni organ vlasti koji se u Beču bavio ugušivanjem seljačke bune i saslušavanjem uhapšenih ustanika bilo je Dvorsko ratno vijeće (Hofkriegsrat). U Dvorsko su vijeće stizali svi izvještaji o buni; ono je izdavalo naloge o njenom gušenju i kažnjavanju ustaničkih vođa.

Nažalost, gotovo su svi spisi Dvorskog ratnog vijeća iz 1573/4. propali. O seljačkoj buni sačuvao se samo koncept jednog dopisa biskupu Draškoviću. Sačuvao se ipak protokol registrature iz 1573. koji sadržava kratke regeste spisa otposlanih različitim adresatima iz kancelarije Dvorskog ratnog vijeća. Ti su regesti sami po sebi važan izvor o historiji seljačke bune 1573. Iz njih se mogu saznati nove pojedinosti o ugušivanju bune.

Istraživanjem u arhivu Dvorske komore (Hofkammerarchiv) pronađeni su novi spisi o prethistoriji seljačke bune 1573. Dio susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva pripadao je, naime, od 1565. do 1572. kraljevskom fisku, pa se u fondu »Ungarische Hoffinanz« sačuvalo dosta građe o prilikama na tim posjedima. Ti spisi inače upućuju na to da se najvažnija građa za taj period treba tražiti u arhivu Ugarske komore.

U Grazu smo pronašli 12 dosad nepoznatih spisa o buni 1573. U tim se spisima nalaze nove pojedinosti o buni kod Krškog i Pleterja i podatak o pogubljenju ustaničkog vođe Ilije Gregorića.

Obimna građa o vlastelinstvu Stattenbergu vjerojatno će pridonijeti osvjetljavanju prethistorije bune u Sloveniji. Čini se da će se s pomoću nje moći prikazati početak i tok bune na tom vlastelinstvu i približe odgovoriti na pitanje o vezama stattenberških i susjedgradskih seljaka uoči bune. Dio te građe odnosi se na situaciju poslije bune i pokazuje otpor seljaka povratku Tahyja i njegovih sinova u posjed Stattenberga. Taj dio građe sadržava brojne predstavlke Hrvat-

skog sabora i pojedinih velikaša u kojima se također spominje buna 1573. Gospodarski spisi o Stattenbergu omogućuju da se dublje upoznaju agrarni odnosi u doba bune.

Regesti u protokolima Dvorskog ratnog vijeća sadržavaju prije svega podatke o aktivnosti vijeća na ugušivanje bune i gledanju na bunu u Beču. U tim se registima dalje nalaze podaci o saslušavanju uhapšenih seljaka u Grazu i Zagrebu i o toku istrage nad Gregorićem i Gušetićem u Beču. Oni pokazuju da se ni njihovi iskazi nisu sačuvali u cjelini, jer je saslušavanje nastavljeno i poslije 11. svibnja 1573, s kojim danom je datiran posljednji objavljeni zapisnik njihove istrage. U protokolima se nalaze i pribilješke o novim seljačkim gibanjima krajem 1573.

Pribilješke u protokolima Dvorskog ratnog vijeća upućuju da se dalja građa o seljačkoj buni treba tražiti među spisima Ugarske kancelarije, jer se Dvorsko ratno vijeće o buni najopsežnije dopisivalo upravo s ugarskim vijećnicima. U Ugarskom je vijeću 17. V 1573. određeno povjerenstvo radi provođenja istrage o buni.

Spisi iz Arhiva Dvorske komore sadržavaju nove podatke o davanju susjedgradsko-stubičkih posjeda 1569. u zakup Franji Tahyju i važan izvještaj o povratku komorske uprave na vlastelinstvo u studenom 1571.

Josip Adamček — Mate Križman

ARHIVISTIČKI TEČAJ U ARHIVU HRVATSKE

U Arhivu Hrvatske održan je od 5. IX do 5. XII 1968. arhivistički tečaj za stručno usavršavanje arhivskih radnika s osobitim obzirom na one koji se spremaju za polaganje stručnog ispita (arhivisti i arhivski pomoćnici). Prvotna nakan organizatora bila je održati tečaj tokom godine 1967. Međutim, radi osiguranja financijskih sredstava u Arhivu Hrvatske i u historijskim arhivima trebalo je tečaj odgoditi do pred kraj godine 1968.

Obavijest o održavanju tečaja s pozivom da se prijave kandidati koji će mu prisustvovati poslan je svim historijskim arhivima u SR Hrvatskoj, republičkim arhivima SR Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Crne Gore, zatim Savezu Društava arhivista u Beogradu, Generalnom sekretarijatu Predsjednika Republike (Beograd), Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Zadru, Gradskoj knjižnici u Zagrebu, Institutu za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, Institutu za historiju Slavonije u Slav. Brodu, Hrvatskom školskom muzeju te Biskupskim ordinarijatima i redovničkim ustanovama na području SR Hrvatske i nekima izvan Hrvatske. Arhivske ustanove prijavile su za tečaj 16 polaznika, a crkvene ustanove 12 polaznika.

Tečaj se održavao prema planu. Predavalo je 10 predavača, od toga 5 predavača iz Arhiva Hrvatske, a ostalih 5 izvan Arhiva. Predavanja su održavana tjedno po 25 sati, dnevno po 4—6 sati, većinom poslije podne. Nekih dana prišlo je još vježbe izvan ovog programa po 1—2 sata.

Program predavanja na ovom arhivističkom tečaju obuhvaćao je slijedeće kolegije:

latinska paleografija — prof. Jakov Stipišić sa 76 sati predavanja i vježbi,

ćiriljska paleografija — prof. Vladimir Mošin, 12 sati,

glagoljska paleografija — prof. Nevenka Linarić, 15 sati,

diplomatika s kronologijom, heraldika, sfragistika i genealogija — dr Josip Buturac, 15 sati,

arhivistika — dr Ivan Beuc, 69 sati,

prof. Krešimir Nemeth, 11 sati,

prof. Stjepan Bačić, 21 sat,

ing. Tatjana Ribkin, 18 sati,